

XVIII
a m ž i a u s
studijos

7

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Giminė. Bendrija. Grupotė

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII
a m ž i a u s
studijos

7

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Giminė. Bendrija. Grupotė

Sudarytoja
RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2021

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Praho Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Habil. dr. Andrej MACUK

Lenkijos mokslų akademijos Tadeuszo Manteuffelio Istorijos institutas |

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovicų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

PD habil. dr. Christiane SCHILLER

Berlyno Humboldtų universitetas | Humboldt-Universität zu Berlin

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17, 01101 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės

Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2021

© Straipsnių autoriai, 2021

© Lietuvos istorijos institutas, 2021

ISBN 978-609-8314-04-5

ISSN 2351-6968

TURINYS

Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 12

KLIENTAI. BIČIULIAI. POLITIKAI

Gintautas Sliesoriūnas

Jonušas Antanas Višnioveckis apie motinos, brolio ir savo politinių akcijų motyvus (1700–1707 m.) . . . 18
Janusz Antoni Wiśniowiecki on the Motives of Political Actions by his Mother, Brother and his Own (1700–1707). *Summary* . . . 32

Mindaugas Šapoka, Vilija Gerulaitienė

Lietuvos didžiojo etmono Liudviko Pociėjaus planas pašalinti iš sosto Augustą II 1714 metais: tarp tikrovės ir fikcijos . . . 34
The Plan of Lithuanian Great Hetman Ludwik Pocij to Dethrone Augustus II in 1714: Between Reality and Fiction. *Summary* . . . 53

Андрэй Мацук

Планы магнатских группировок на избирательные кампании в правление Августа III . . . 54
Didikų grupuočių rinkiminių kampanijų planai valdant Augustui III. *Santrauka* . . . 71

Arnaud Parent

Prancūzų slaptoji misija Abiejų Tautų Respublikoje: barono Antoine'o-Charles'io de Vioménilio vaidmuo Baro konfederacijoje 1771–1772 m. . . . 72
French Secret Mission in the Polish-Lithuanian Commonwealth: the Role of Baron Antoine-Charles de Vioménil in the Bar Confederacy in 1771–1772. *Summary* . . . 96

Вадим Аниперков

«Наш партизан»: личность и служебная карьера Шимона Коссаковского в свете российской дипломатической и военной корреспонденции (1790–1794 гг.) . . . 97
„Mūsų partizanas“: Simono Kosakovskio asmenybė ir karjera 1790–1794 m. Rusijos diplomatinės ir karinės korespondencijos šviesoje. *Santrauka* . . . 156

Dariusz Rolnik

Adam Chmara, ostatni wojewoda miński, i jego relacje z Sapiehami. Klient, przyjaciel, polityk – o genezie sojuszy oraz przyjaźniach politycznych w czasach stanisławowskich uwag kilka . . . 157

Klientas, bičiulis, politikas. Paskutinis Minsko vaivada Adomas Chmara ir jo santykiai su Sapiegomis. Keletas pastabų apie politinių grupuočių ir sąjungų genėžę Stanislovo Augusto valdymo laikotarpiu. *Santrauka* . . . 168

TIKINČIŪJŲ BENDRUOMENĖS

Vytautas Smilgevičius

Raguvos parapijos demografiniai aspektai 1700–1800 metais . . . 170

Demographic Aspects of Raguva Parish in 1700–1800. *Summary* . . . 198

Karolis Tumelis

Pavojingi ryšiai? Nesusituokusių vyrų ir moterų santykiai Lietuvos katalikiškuose bažnytiniuose teismuose XVIII a. . . . 199

Dangerous Liaisons? Informal Relations between Unmarried Persons and their Treatment in the Eighteenth Century Lithuanian Catholic Ecclesiastical Courts. *Summary* . . . 223

Ugnė Jonaitytė

Nesantuokinių vaikų motinos Vilniaus dekanate XVIII a.: socialinis statusas ir geografinė kilmė . . . 225

Mothers of Illegitimate Children in the Eighteenth Century Vilnius Deanery: Social Status and Geographical Origin. *Summary* . . . 245

Jan Bulak

Stan parafii diecezji żmudzkiej w świetle raportu do Justickolegium

z 1798 roku . . . 246

Žemaitijos vyskupijos parapijų būklė 1798 metų raporto

Justickolegijai šviesoje. *Santrauka* . . . 263

SOCIALINIAI RYŠIAI. ŠALTINIAI IR TYRIMAI

Janina Kamińska

Wspólnota profesorów Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego

1781–1794 . . . 266

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiosios mokyklos profesorių bendrija

1781–1794 metais. *Santrauka* . . . 278

Ewa Kula

Źródła do badań nad zbiorowością nauczycieli Komisji Edukacji Narodowej w zbiorach rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego . . . 279

Šaltiniai Tautinės edukacinės komisijos mokytojų bendruomenei tirti Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių fonduose. *Santrauka* . . . 292

Robertas Jurgaitis

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės egzulantų integracijos problemos XVIII a.: Smolensko vaivadijos atvejis . . . 293

Problems of Integration of Exiles in the Eighteenth-Century Grand Duchy of Lithuania: the Case of Smolensk Voivodeship. *Summary* . . . 310

Rugilė Pangonytė

Juozapato Mykolo Karpio karjeros pradžia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio Karolio Stanislovo Radvilos aplinkoje . . . 312

The Beginning of Juozapas Mykolas Karpis' Career in the Circle of Karolis Stanislovas Radvila, the Chancellor of the Grand Duchy of Lithuania. *Summary* . . . 327

RECENZIJOS IR ANOTACIJOS

Andrzej Stroynowski. Obrady sejmu grodzieńskiego 1784 roku. Studium z dziejów kultury parlamentarnej. *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 330

Asmenvardžių rodyklė . . . 338

Vietafordžių rodyklė . . . 353

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

Į rodyklę neįtraukti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Lietuvos, Abiejų Tautų Respublikos (Lenkijos ir Lietuvos valstybės), Lenkijos, Lenkijos Karalystės, Vilniaus pavadinimai, taip pat bibliografijoje įrašyti vietovių pavadinimai.

A

Alandų salos 48
Aleksandria 251
Alytus 293, 300, 303–307, 310, 311
Alvitas 293, 298, 300, 307, 310
Amerika 72, 74, 76–78, 94
Amsterdamas 93
Andrzejów 251
Anglija 225, 226, 231, 234
Arasas 78
Ašmena 26
Austrija (Austria) 83, 84, 86, 87, 91, 94, 246

B

Balstogė 319
Baltarusija 8
Baltijos jūra 40
Baltoji Rusia 26
Bar 5, 13, 96
Baršingas (Barching) 74
Barszcyce (Jagminpol) 252
Bavarija 82
Bečva (vok. Betschwa), upė 51
Bejsagole 253, 256
Belovežas 333
Belsko-Biala 79, 82
Belruptas (Belrupt) 74
Bergenas prie Zomo 94
Berlynas 79, 84
Beržė (vok. Behrse), upė 51
Betschane 50, 51
Betogoła 254
Bildžiai 235

Biržai 236, 243, 312, 314–316, 320, 321, 327
Botnijos įlanka 48
Brandenburgas-Prūsija 34, 36
Braslaw 137
Brestas (Lietuvos Brasta, Brest en Lithuanie, Brześć) 140, 295, 318
Bretanė 76
Budre 251
Budreikiai 301
Burgundija (Burgundy) 72, 74, 96
Burtkiszki 253
Buvileras (Bouviller) 74

C

Cassel 49
Cešynas (Teschen) 78, 79
Choroszewicze 164
Chwałoń 250
Chwejdany 251, 258
Cytowiany 250, 252
Czekiszki 253

Č

Čekija 51
Čenstakava 86, 87, 331
Česapiko įlanka 76
Čiudeniškės 228, 230, 231, 236, 239, 241, 242

D

Dancigas, žr. Gdanskas
Danija 34
Danušavas 214
Datnów 250, 252, 255, 260

Daugailiai 171
 Daukšiai (Dawksze) 241
 Degučiai 301
 Derečynas 168
 Dineburg 108, 140
 Dresdenas 34, 41–43, 49, 34, 41, 42
 Droničėnai 301
 Dubingiai 315
 Dubrounos valdos 46, 47
 Duobiai 301
 Dziarkišiai 301

E

Egiptas 190
 Eperjesas 73
 Estija 34
 Europa (Europe) 91–93, 199, 200, 220, 232
 Europa Zachodnia 273

F

Fokonkuras (Fauconcourt) 74
 Francja, žr. Prancūzija
 Frankfurtas prie Maino 4

G

Gaižiūnai 301
 Galicyi 254
 Gardinas (Grodno) 43, 130, 161, 284, 292, 293, 299, 300, 302, 307, 310, 324, 331–37
 Gargždai 46
 Gdanskas (Dancigas) 35, 51, 85
 Germany 226
 Getyngen 273, 289
 Giegrany 252
 Gijenė (Guyenne) 76
 Gintyliszki 251
 Girtakol 257
 Glosteris (Gloucester) 94
 Grybeliai 301
 Gzuzanžo (Xouxanges) 74

H

Hanko pusiasalis 48
 Hanoveris (Hannover, Hanover) 34, 36, 49, 50
 Hesės-Kaselio kunigaikštystė 34
 Holynka 162

I

Imelingas (Imeling) 74
 Imperium Rosyjskie 249
 Indija 94

J

Jakubow 251, 252
 Janiszki 248, 250, 253, 256, 258
 Janopol 257
 Jasonys 301
 Jelgava 51
 Johaniszkiele
 Jorktaunas (Yorktown) 77, 94
 Jungtinės Amerikos Valstijos 74, 76
 Jurbork 256, 258
 Juškėnai 301

K

Kalwaria Żmudzka (Kalwaria) 250, 252, 255, 256
 Kamieniec Podolski 301, 302
 Karaliaučius 29
 Karkažiškės 228, 230, 231, 241, 242
 Kaselis 50
 Kassel 273
 Kaunas 293, 300, 306, 307, 310, 320
 Kernavė 228, 230, 231
 Kęstaičiai (Kęstajce) 218, 257
 Kiejdany 250, 252
 Keturiasdešimt Totorių (Sorak Tatars) 240
 Kijevas 292
 Klampupys 300
 Kloviniai 301
 Konstantynow 251, 257, 258

Korciany 259
 Korklany 251
 Korsika 76, 94
 Kowno 138
 Krakinów 253, 257–259
 Kretynga 250, 252
 Krinčinas 171
 Krymas 35, 49, 293
 Krynicos Biala 27
 Kroki 248, 250, 258
 Krokua (Kraków) 19, 22, 25, 75, 79, 84, 86, 93, 94, 242, 318–320, 324, 337
 Krože 250, 252–255, 257, 284
 Kruke 251
 Księstwo Żmudzkie 210, 221
 Kurszany 256
 Kuršo kunigaikštystė 35, 51
 Kurtowiany 257, 258

L

Laforžas (La Forge) 74
 Łajzew 253
 Landau (Fort Louis) 82
 Landskrona 87
 Langedokas 76
 La Rošelis 77
 Lavoriškės 228–231, 237, 241
 Left-bank Ukraine 33
 Le Krezas (Le Creusot) 72, 74
 Lida (Lyda) 139, 257, 333
 Lidowiany 257
 Lilis 94
 Linków 250, 252
 Lipniškės (Lipniszki) 24, 26
 Livonija 34, 35, 46, 294
 Lobeškoniai 300
 Łódź 21, 331
 Lotaringija 75, 76, 90, 93
 Lvovas 22, 25–27

M

Maišiagala 215
 Marijampolė 301
 Masiady 251–253
 Maskva (Moskwa, Moskau) 27, 28, 30, 104, 293, 294, 299
 Medyngiany 251
 Merešlėnai (Mereshlany) 240
 Merkinė 172, 173, 304
 Milejuvas 83
 Minskas (Mińsk) 140, 164, 283, 288, 292, 295, 334
 Mintz 273
 Mockėnai 301
 Mogiliavas 218, 292
 Monmedi (Montmédi) 77
 Mscislavas 141

N

Naugardukas 295, 334
 Nemeikščiai 301
 Nemenčinė 241
 Nemėžis (Niemiez) 240
 Nemunaitis 171
 Neris, upė 23
 Nesvyžius 315, 316, 321, 333
 Nevelis 293
 Niemcy 273
 Niemokszty 251, 258, 259
 Noliškiai 301
 Norvegija 34
 Novogrod 140
 Nowe Miasto 251, 254

O

Obeliai 293, 300, 307, 310
 Okmiany 258
 Olyka 315
 Olsiady 248, 250, 258
 Oršos pavietas 47
 Osmanų impetija 27, 35, 45, 73
 Oszmiana 139, 304

Oulu 48

Ožė 293, 310

P

Pakalniai 301

Pamarys 35

Panevėžys 176, 178, 193

Paryžius 7, 84, 274

Pasvalys 171

Paširvintis 293, 300, 307, 310

Perloja 293, 310

Petersburg, žr. Sankt Peterburgas

Peteša (Pėtesza) 240

Petrakavas 83, 242

Petronys 301

Pinskas (Pińsk) 19, 285, 333

Pirėnų pusiasalis 217

Plungė (Plungiany) 227, 251, 258

Podbiržy 253

Podolė 236, 292

Podubisie 250, 255, 257

Pogromencie 251

Pojeziory 257, 259

Pojurze 251

Pokroje 257

Pokrožėcie 251

Polockas (Polock, Połock) 137, 275, 278, 293,

294, 297, 299, 324

Poltava 27, 34, 317

Pomeranija 34, 45

Portugalija 75

Poszuszwie 252

Poszyle 251, 257

Poznanė (Poznań) 157, 158, 288, 319

Praha 79

Prancūzija 35, 72–80, 82–95, 225

Prešovas 73, 78, 79

Prūsija (Preußen, Prussy) 49–51, 83, 84, 87,

246, 249, 284

Punžonys (Punzany) 241

Puszolaty 257

R

Radziwiliszki 251

Raguva 6, 10, 11, 15, 170, 172–179, 182, 183, 185, 186, 190, 191, 193, 198

Raguvėlė 173, 178

Raków 160, 161

Rawa 284

Rawdziany 252, 254

Reszel 284

Retów 250, 251

Riupas (Ruppes) 74

Ryga 39, 40, 43, 46, 321

Rohaczef 108, 140

Rosienie 249, 250, 252, 255–258

Rokiškai 300

Rozalin 251

Rusia 242

Rusija (Rosja) 5, 9, 10, 28, 35–40, 44, 46–50,

73, 75, 78, 79, 82–84, 87, 88, 91, 93, 98, 108,

156, 172, 236, 237, 246, 249, 250, 263, 280,

281, 291, 292–295, 315, 317, 331, 332, 336

Ružanai (Różany) 157, 160, 168, 333

Rūdininkai 302

S

Saksonija 20, 34, 35, 38, 40, 42, 43, 45, 46, 49, 82, 83

Salanty 252

Salininkai (Soleniki) 240

Samogitia, žr. Žemaitija

Sandomieras (Sandomierz) 9, 13, 49, 53, 289

Sankt Peterburgas (Sankt Petersburg,

Peterbourg, St. Pétersbourg) 35–37, 39–44,

46, 47, 53, 84, 104, 118, 136, 141, 156, 163,

246, 249, 261, 280

Sebežas 293

Sen Domingas 94

Sibiras 87, 88, 93, 94

Siedlce 162

Siemków 159, 161

Sirutėnai 301

Slanimas (Słanim) 160, 333
 Sluckas (Słuck) 284, 315–318, 325
 Slovakija 73, 78
 Smilgie 253, 254
 Smolenskas 7, 293, 294–307, 309–311, 313, 315
 Somerseto grafystė 230
 Stakliškės 171
 Stare Żagory 253, 257–259
 Starodubas 139, 293, 295–299, 301–303,
 305–307, 310, 311, 319
 Stikliai 302
 Strasbūras 79, 82
 Stulgie 251
 Surwiliszki 256
 Suomija 35, 46, 48
 Szadów 248, 250
 Szawkoty 251
 Szawle 252, 253, 258
 Szkudy 248, 250, 252, 258, 259
 Szweksznie 253
 Szydłów 248, 250, 252, 256, 258

Š

Šaradovas 238
 Ščečinas 35
 Ščiorsai (Szcorsy) 164, 333
 Šeiminyškiai 301
 Šilai 178
 Škotija 52
 Šnipiškės 302
 Štralzundas 45
 Šumskas 229–231, 239, 241
 Šūkiai 300
 Švedija 9, 26, 27, 34, 35, 45, 47, 48, 50, 293,
 315, 325
 Švenčionys 219
 Šventoji Romos imperija 80

T

Targowitz 130
 Taurogi 253, 257

Telšiai (Telsze) 172, 249, 250, 255, 257
 Teneny 257
 Tirkšliai 41
 Tynecas 87
 Tobolskas 93
 Toloczyn 108, 140, 218
 Trakai (Troki) 139–141, 201, 209, 216, 220,
 223, 293, 300, 301, 303–305, 307, 310, 321
 Traupis 178
 Tryszki 253, 258
 Turgeliai 241
 Turkija 73, 79
 Twery 252, 253, 258, 259

U

Ukmergė (Vilkmergė, Wilkomierz) 138, 293,
 300, 301, 306, 307, 310
 Ukraina 21, 25, 33, 280
 Ukryny 251
 Ulma 82
 Umeo 48
 Upita 138
 Utena 293, 300, 307, 310

V

Vakarų Europa (Western Europe) 8, 12, 200
 Valkaviskas 241
 Valkininkai 19, 24, 26
 Valmy 72, 73
 Vareikiai 301
 Varniai (Wornie) 248, 250, 253, 254, 257,
 261, 218
 Varšuva (Varsovie, Warszawa) 24–26, 28,
 45, 73, 91, 92, 115, 135, 163, 254, 280, 294,
 297–299, 312, 314, 320, 323, 331–333
 Veličkos 79
 Vengrija 73
 Veližas 293
 Velykiai 178
 Verbūnai 301
 Verkiiai 322, 323, 324

Viena 79, 84

Vilkežeriai 300

Vilkija 300

Viomenilis (Vioménil) 74

Vitebskas 292, 293, 294

Vysla, upė 84

Vogėzų (Vosges) regionas 74

Vokė (Waka) 240

Voluinė 292

W

Wajgow 251

Warmia 288

Wewirżany 251

Widukle 257

Wieksznie 248, 250

Wielona 248, 250, 252, 256, 258

Wilkomierz, žr. Ukmergė

Winnica 284, 285, 287, 288

Wojnut 257

Ž, Ț

Žadeikiai 235

Žagarė 234, 235, 237

Žemaitija (Samogitia, Žmudz, Žmujdž) 14,

111, 138, 200–201, 207, 209–213, 217–218,

220, 223, 246–255, 257, 260, 261, 263, 304,

312, 327, 334

Žiežmariai 293, 303, 307, 310

Žirmūnai 241

Žogine 250

Б

Балканы 123

Белоруссия 117

Белосток 112

Браслав 55, 57, 60–63, 65, 66, 127, 137,

Брест 55, 58, 64, 66–68, 113, 114, 132

Буг 112

В

Варняй (Медники) 112

Вилькомир 55, 57, 63, 65, 66, 68, 138

Висла 112

Витебск 58, 60–62, 64, 65, 67

Волковыск 55–57, 64–66, 68

Волчин 57, 59, 61, 67

Г

Гродно 57, 63, 65, 66, 104, 106, 120, 125, 126,
128, 131

Ж

Жмудское княжество III, 138

К

Килия 101, 102

Ковно 58, 64, 110

Л

Лида 55, 57, 62, 63, 65, 67, 139

Лобунь 144

Ляховичи (Lachowicze) 129

М

Малая Польша 132

Мемель (Клайпеда) 112

Михалишки 109, 142, 143

Мозырь 55, 58, 62, 65, 67

Мстиславль 55, 58, 62

Н

Неман 134

Новогрудок 58, 60–62, 64

О

Орша 58, 64

Ошмяны 57, 60, 63, 139

П

Паланговское староство 112

Переброди (Perebrod) 129

Полоцк 58, 64, 70, 137

Польская Русь

Пруссия 119

С

Санкт-Петербург (Петербург) 43, 44, 97,

102, 103, 105, 107–109, 111–115, 119–120, 125,

127–129, 132, 134, 137

Слоним 58, 64

Т

Тарговица 97, 98, 102, 105, 112, 117, 120, 126,

134, 141

Троки 57, 63

У

Ушачи 106, 107

Я

Яссы 98, 105–107, 134